

НАСТАВКАТА *-ИКА (-ІКА)* КАТО СПЕЦИФИЧЕН ФОРМАНТ НА СЛAVЯНСКИ ФИТОНИМИ

Габриела Стойнев

Лилия Илиева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

THE SUFFIX *-ІКА (-ІКА)* AS A SPECIFIC FORMANT OF SLAVIC PHYTONYMS

Gabriela Stoynev

Lilia Ilieva

Neofit Rilski South-West University

In the Bulgarian language there are several phytonyms formed with the suffix *-ika*. The examples, like the masculine nouns formed with *ik (-nik)*, show no change under the law of the so-called third palatalization. Many Bulgarian formations with a suffix *-ika* have parallels in other Slavic languages. In many cases, the suffix *-ika* in some dialect areas appears in another form – it has a variant *-ica*, in which the change of the consonant */k/ > /c/* functions under the law of the third palatalization.

Key words: Bulgarian phytonyms, suffix *-ika*, third palatalization

В тази статия ще бъде разгледан словообразователен суфикс, специализиран за образуването на ботанически названия (фитоними) в славянските езици: *-ika*. Това е твърде интересно словообразователно явление – специализация на суфикс за образуване на семантично затворен кръг лексеми, които са обединени по своя „ботанически“ характер. Въпреки крайно любопитния характер на споменатото явление, то не е било изследвано специално, макар че е добре известно в славистиката като част от проблематиката за развоя на т.нар. трета палатализация.

Въпросът за тази семантична специализация на суфикса е бил засегнат от С. Бернщейн (1974). Той отбелязва и специфичния „ботанически“ характер на наставката, както и колебанията в употребата на вариантите *-ика* и *-ица*, тълкувани от него като два отделни суфикса: „Въ-

общо в ботаническите названия в много славянски езици намираме колебания в употребата на суфиксите *-ika* и *-ica* (сравни например полските *osika* и *osica* ‘трепетлика’“ (Бернщейн 1974: 311). Тук е особено интересно, че и българската дума *трепетлика* е образувана също със суфикс *-ика* (вместо с нормално очаквания с резултат от третата палатализация –*ица*), макар да е произведена с друг корен. Но авторът не е изтъкнал специално, че суфиксът *-ика*, получен в резултат на колебанието между двете форми, на практика се среща изключително във фитоними и може да се приеме за част от тяхната словообразователна характеристика.

Бернщейн е привел и някои други примери от диалекти на славянските езици, в които се вижда как и в рамките на един език се срещат паралелни образувания с *-ika* и *-ica*:

Руски език:

- *Černika* и *černica* (‘синя боровинка’, лат. *Vaccinium myrtillus*).
- *Golubika* и *golubica* (‘боровинка’, лат. *Vaccinium uliginosum*). Тук авторът отбелязва, че образуванията с *-ika* са характерни повече за южновеликоруските говори.
- *Brusnica* и *brusnika* (‘червена боровинка’, лат. *Vaccinium vitis-idaea*). За северните говори (архангелски, новгородски, ярославълски и др.) се привежда *brusnica* срещу книжовното в руския език *брусника* (характерно и за повечето говори). Заслужава да се отбележи, че българският език обобщава тези растения, разграничени в ботаниката, с обобщаващото название „боровинка“.
- *Zemlànika* и *zemplànica* (‘дива ягода’, лат. *Fragaria*). И двата варианта са отбелязвани за северновеликоруски говори.

Словенски език:

- *Bedrika* ‘сорт ябълка’. Тази дума е фиксирана в известния Словенско-немски речник на Макс Плелершник, издаден за първи път през 1894 г., който се смята за изключително ценен източник на данни за словенската лексика и словообразуване. В нея съставителят е дал *bedrika*, f. eine Art Aepfel.
- *Vobika* (‘дребен кръгъл плод’, на руски – ‘ягода’). В съвременния словенски език думата се използва рядко. Повече се употребява в съчетанието *jerebikove bobike* ‘драже, хапчета’.
- *Bodljika*, но и *bodica* (книжовна е само втората форма) – ‘трън, бодил’.
- *Kisljika* – ‘кисела ябълка’.

Сръбски и хърватски:

- *Čemerika* ('чемерика', lat. *Veratrum*). Същият суфикс *-ика* се намира и в българското означение на рода от няколко близки растения, които се означават като 'чемерика'.

- *paprika* ('пипер, чушки', lat. *Capsicum*).

Полски език: *osika* и *osica* 'трепетлика', лат. *Rópusulus trémula*.

В сръбския език, както пише С. Бернщейн (Бернщейн 1974: 311) се среща показателно разграничаване на етимологичните дублети – наставките *-ика* и *-ица*, при лексемите *шарѐника* – 'сорт ябълка', и *шарѐница* – 'вид пъстра черга'. Този пример решително показва специализацията на суфикса *-ика* за означаването на ботанически обекти, т.е. – придобитото от него качество на специфичен фитонимичен суфикс.

1. Произход на суфикса

Известно е, че суфиксът **-k(o)* има индоевропейски произход. В по-късния развой на индоевропейските езици той е бил прибавян към основи, образувани с различни тематични гласни. При основите на *-*ĩ* и *-*ĩ̄* той се е свързвал с предхождащата тематична гласна и е започнал да се употребява свободно.

В латинския език се е получил суфикс *i-cus*, ж. р. *-ica*, ср. р. *-icum*, в старогръцки е *-икός (-ikós)*, в прагермански *-*igaz* (откъдето в старовисоконемски и в староанглийски се получава формата *-ig*, в готски е засвидетелстван като *-eigs*). Суфиксът, получен от свързването на основообразуваща гласна кратко **ĩ* със същинския суфикс *-k*, в праславянски дава по закономерен развой на **ĩ > ъ* и промяна по закона за третата палатализация на *-k-* в *с (ц)*, суфикс **-ьсь*, старобългарски **-ьць**. В праславянски суфиксът служи за образуване на *nomina agentis*, докато в другите индоевропейски езици с него се образуват атрибутивни имена. Вероятно това е и по-старата му употреба в праславянски.

При идването си в българските земи славяните са усвоили името, с което римляните са наричали днешния град София. Както е известно, то е Сердика и е свързано с името на траките серди: **serdi -k-ā > Serdika*, име с атрибутивен характер. Цялото значение се превежда като 'града на сердите'. Съответно това название е преобразувано и е добило славянизирания форма **Серёдьць**.

При основи, образувани от дълга гласна **-ĩ̄*, в праславянски са се получили два суфикса, единият – за образуване на имена от мъжки род, другият – за образуване на имена от женски род.

При имената от мъжки род суфиксът е придобил форма **-ikъ* (почесто – в разширен вид като **-ьnikъ* (срв.: Мейе 1934/2001: 290). В съвременния български език образувания от този тип са добре представени, срв. *длъжник, грешник, сборник, учебник* и т.н. В тези случаи т.нар. трета палатализация не е проведена и съгласната *-к* е останала непроменена.

Суфиксът *-ика/-ица* е образуван чрез преразпределение на морфемния шев при стари праславянски прилагателни имена от женски род. Както се сочи в славистиката (например у Бернщейн 1974: 310), първоначално индоевропейските имена *nomina attributiva* в женски род са имали окончание **-ī*. Следи от този ранен етап са запазени в санскритските означения *dēvī* – ‘богиня’, *vṛkī* – ‘вълчица’. В праславянски те също първоначално са се използвали като съществителни имена: прасл. **vьlčī* – ‘вълчица’, но също и като прилагателни имена: **čьrnī jagodā*, а на по-късен етап прилагателните са се развили така:

- като прилагателни в женски род с по-обичайния за рода суфикс *-ā*: **čьrnī jagodā > čьrnā jagodā*;

- като съществителни, оформени със суфикс *-к-ā*. Този много обичаен за славянските езици суфикс е подложен на промени по законите за трите палатализации, както и на други промени. В резултат на присъединяването му се е получило производно съществително: **čьrnī-к-ā*. В по-нататъшния развой на българския език под действието на закона за третата палатализация закономерно е получена (късната) форма *черница*, с която означаваме дървото с научно латинско име *Morus*, както и неговите плодове, а както се видя от примерите по-горе, в руския език по този начин се означава друго растение – синя боровинка.

С. Бернщейн е потърсил обяснение за разграничаването на алтерниращия суфикс *-ика/-ица* (който, както ще покажем, е специализиран за фитоними) от умалителния суфикс *-ица*, който не показва алтернация (няма вариант *-ика*). Според него развитието на умалителното значение на *-ица* става едва през късния праславянски период. Имената, образувани с него, са следвали модела на основите за мъжки род на **-īс*. Днес той е характерен за новите южнославянски езици (български¹, сръбски, хърватски и словенски), за чешки и словашки (Бернщейн 1974: 311).

Суфиксът за мъжки род **-īс*, който е имал главно умалително значение, също е специфичен южнославянски суфикс, но не е характерен за съвременния български език. В старобългарския език също е имал ограничена употреба – Р. Бошкович се позовава на А. Мейе (който при-

¹ За бълг. срв.: *водà* – *водѝца*, *косá* – *косѝца*, и т.н.

вежда само един пример с него: *коравица*), но отбелязва, че същата морфема е служела и за образуване на субстантиви от адективизирани причастия (срв. *ljubimicъ*, *pitomicъ* – Бошкович 1984: 209). В съвременния сръбски и хърватски този суфикс се среща само при деминутиви: *vjetriц* – ‘ветрец’, *даждиц* – ‘дъждец’, *коњиц* – ‘конче’, *мачиц* – ‘малък меч’ (вж. у Бошкович, цит. съч., заедно с други примери). На същото място авторът е цитирал и примери от словенския език: *batic* – ‘тояжка’, *kolobaric* – ‘кръгче’, *možic* – ‘мъжле, малък мъж’. Разликата в хронологията е приемливо обяснение за наличието на алтернация при фитонимите и нейното отсъствие при умалителните имена. Но продуктивността на суфикса за женски род *-ица* при отсъствието на „послужилия като модел“ според С. Бернщайн суфикс за мъжки род **-їс* в българския език не се съгласува с това твърдение. По-вероятно е още старите форми за женски род на **-ї* да са се използвали синхронно с образуваните от тях имена със суфикс **-їса*, т.е. прасл. **vьlčї* ‘вълчица’, да се е използвало наред с праславянското **vьlčїcā*, което е имало значението ‘млада вълчица’, но това значение се е загубило след изчезването на формите от типа **vьlčї*. Това е предположение на Р. Бошкович (1984: 216), което изглежда убедително.

Развитието на умалителните суфикси с общ произход от ранно праславянско **-k*, което в зависимост от обкръжението се променя или не се променя по втора палатализация, според данните, известни в литературата, може да се обобщи така:

Всички славянски езици познават както деминутиви, образувани от суфикс с палатализация, така и деминутиви, образувани от суфикс без палатализация; това положение добре може да се илюстрира с двата суфикса за женски род: *-ка* и *-ица* (например, бълг. *риб-ка* и *звезд-ица*), характерни и за българския език като два отделни суфикса, а в другите езици представени обичайно с изразени предпочитания към един от двата.

2. Български фитоними, образувани със суфикс *-ика* (*-ица*)

В българския език суфиксът *-ика* като специфичен суфикс за образуване на фитоними е добре представен. При това в едни случаи в книжовния език е влязла формата с резултат от действието на закона за третата палатализация (т.е. образувана със суфикс *-ица*), а в други случаи за книжовна е приета формата без резултат по третата палатализация, т.е. образувана със суфикс *-ика*. Като основен източник на материал е използван главно трудът на П. Козаров от 1925 година „Български народ-

ни названия на растенията“, който е изграден от специалист по ботаника. Недостатък е, че авторът не навсякъде е отбелязвал ударенията. Достойнство обаче е, че латинските означения на растенията са посочени компетентно. Срв.:

- *Бленика* (лат. *Hyoscyamus niger*). Изходна форма е другото название на растението, *блен/бян*, разширено със суфикс *-ика*. Същият корен (прасл. **beln-*) е представен и в руското название на растението (*беленà*). В руския език има и фразеологизъм *белены объелся* – ‘човек с неадекватно поведение’. Растението е силно отровно (съдържа атропин и други вещества) и има психотропно въздействие, поради което е и семантичната връзка с омонима – съществителното *бян* и глагола *бленувам*; по тази причина е използвано за псевдоним на поетесата Бленика.

Бодлика (лат. *Marrubium*). Дадено от П. Козаров (Козаров 1925: 46) като характерно за с. Каменица (Чепинско). Образувано е от суфигиран корен *бод-л-* (срв. *бод-лив*) с втори суфикс *-ика*. Първият суфикс *-л-* е характерен и за прилагателното от този корен: *бод-л-ив*. Образованата от сливането на два стари суфикса наставка *-лив* има значението ‘който има обичайното свойство’.

Буника (лат. *Hyoscyamus niger*). Друго название на растението *бян*, *бленика*. Среща се в сръбски и хърватски, където се дели на два вида – бяла и черна, *crna bunika* и *bijela bunika*. Мотивацията на означението е същата като при *бян* и *бленика* – свързано е с българското съществително *буна* – ‘бунт’, с хърватския глагол *zbunjivati se* – ‘обърквам се’.

Борика (*Pinus silvestris*). Друго название на растението *бор*. Слово-съчетанието *конска борика* означава друго растение – полски *хвоц*; лат. *Equisetum arvense*.

Върбика (*Verbena officinalis*). През 1925 г. това е било обичайното название на върбата за д-р П. Козаров. Други названия на растението в българския са *върбинка*, *версин*, *върбика*, *железник*, но никое от тях не е посочено от Козаров. За него *върбика* е било обичайното название, а като регионално е посочил *върбина*, което по негово мнение е характерно за Сливен.

Емелика – характерно за с. Стойките в Родопите название на имелата (*Vise, album*) (срв. у Козаров 1925: 75). За етимологията на българското *имела* вж. Л. Илиева (Илиева 1994: 83).

Зеленика 1 (лат. *Prunus Laurocerassus*). Като български названия в медицинската литература у нас се дават *лавровина* (sic!), *зимника*, *тафлан*. П. Козаров (Козаров, цит. съч.: 58) сочи названието като харак-

терно за Габрово, Шипка, Троян, Ново село, Тетевен, с позоваване на библиография.

Зеленѝка 2 (малка винка, дребен или малък зимзелен, лат. *Vinca minor*). На някои места фитонимът означава това растение. Козаров сочи като места на употреба на названието с такова значение Търново, Берковица, Ловеч (Козаров, цит. съч.: 75).

Зимнѝка (зимзелен, лат. *Vinca herbacea*). Според Козаров названието е характерно за Търново (Козаров, цит. съч.: 75).

Иглѝка (лат. *Primula*). Във второто издание на Българския етимологичен речник (БЕР, 2012: 7) е отхвърлено схващането на Вл. Георгиев за заетия характер на *иглика* (авторът извежда названието от гръцкото ἄγλυκος – ‘горчив’). Приема се мнението, според което то изхожда от *яглика*, производно от прасл. **jagla* – ‘зърно’. Козаров дава и варианти *аглика*, *агличина* (без означени ударения) като характерни за Ловеч и Търново.

Коноплика 1 (лат. *Marrubium peregrinum*, според Червената книга на защитените растения в България се нарича „фривалдскиев пчелинок“). П. Козаров (Козаров, цит. съч.: 46) е срещнал *коноплика* с това значение в с. Чепеларе в Родопите.

Коноплика 2 (петниста бударица, лат. *Galeopsis tetrahi*). Това е значението на лексемата в с. Стойките, Родопите (Козаров, цит. съч.: 36).

Любѝка 1 (теменужка, *Viola odorata*). П. Козаров е намерил това значение на думата в Дупнишко, с. Вrabча, Трънско, с. Цръклевици и Драгоман, Софийско (Козаров, цит. съч.: 75).

Любѝка 2 (горска теменужка, лат. *Viola tricolor*). С това значение думата се е срещала в Източна България, докато в Западна България названието се е отнасяло до *Viola odorata*; във Вrabча, Трънско, горската теменужка е *дѝва любѝка* (Козаров, цит. съч.: 76).

Думата *любика* вероятно няма връзка със съществителното *любе* (*любе*, *люб-* – корена на глагола *любя*, както е предположил Ст. Младенов 1941: 283), а е заемка, с която се е означавало друго растение: *Levisticum officinale* – ‘девесил, дивесил’, наричан още *селин*. Това означение има народна етимология в различни езици, но източникът му е латинска дума: средновековният латински *lubisticum*, от латинското *levisticum*, от по-старо *ligusticum*. В латинския език думата е заета от старогръцки, където е гласяла λυβιστικός (по вътрешна форма – ‘от Лигурия’). В немски думата гласи *Liebstockel*, от средновисоконемско *lūbestecke*, *liebstockel*, *lubestuckel*, *liebstück*, от старовисонемско *lubistecko*, *lubisteckal*. Английското название на селина *lovage* е от съчетанието „love-ache“, като *ache* е средновековното название на магданоза,

т.е. названието е осмислено по народна етимология като „любовен магданоз“. В действителност английската дума е заета от френски: *levesche*, с произход от посочената по-горе латинска форма. Макар че растението *дevesил* и в редица славянски езици има название, осмисляно по народна етимология чрез думи със значение, свързано с ‘любов’ (например, хърватското *ljurčac*), в словашки името на селина е *ligurček*, т.е. ясно се вижда производност на названието от името на старата област Лигурия. Не е невъзможно южните славяни да са свързвали с тази област и теменижката (*Viola*), поради което са ѝ дали и име, подобно на названието за ‘селин’ в другите езици от Европа, етимологично свързано с Лигурия и преосмислено чрез семантика за любов.

Лютики/любики (съсънка, анемония, *Hepatica triloba*). П. Козаров (вж. Козаров 1925: 38) отразява названието *лютики* и като срещано в Драгоман. Вероятно обаче става дума за *лютики*, тъй като в българската ботаническа традиция цялото семейство е наречено Лютикови (*Ranunculaceae*). В хърватски се използват различни означения от различните автори: *jetrenka*, *trokrpa*, *ditelina velika zlatna*, *jatrenka*, *jetrna*, *jetrnik*, *očesa mačkina*, *trojica*, *jetrenka trokrpa*, *sasa prava*, *plava šumarica*.

Метлика (бяла бреза, лат. *Betula alba*). П. Козаров сочи това название като срещано в с. Бояна – Софийско; с. Брезье – Искрецко, с. Владая, с. Княжево – Софийско; с. Буйновци – Еленско (Козаров 1925: 20).

Офика (*офика*, самодивско дърво, *Sorbus aucuparia*, а също *Rugus aucuparia*) (вж. Козаров 1925: 54, 67). Това е названието на дървото и в българската научна ботаника. На хърватски то се назовава *planinska jarebika* (*planinska oskoruša*), на руски – *рябина*. В БЕР е дадена форма *òфик* и е приведено значение ‘растение кучи дрян’. Думата е обяснена като заемка от гръцки (*óφίτης* – ‘змиевиден’), а краесловното *-к* е обяснено като резултат от преход на *-тъ* в *-къ* (в предполагаема изходна форма **офитъ*). Това не изглежда вероятно; но дори да е така, думата пак се е уеднаквила по аналогия с образуванията на *-ика*.

Пероника 1 (*Iris germanica*), *перуника* (Дупница, Софийско), за разните видове *Iris*: *дива перуника* (Дупница, Радомирско, Софийско и въобще Западна България) (Козаров, цит. съч.: 41). Други посочени на същото място названия са *замбак*, *син крен*.

За научната ботаника *кремът* (*лилия*, *замбак*) и *перуниката* са два различни вида растения. *Лилията* принадлежи към растенията от семейство Кремови (*Liliaceae*), а *перуниката* – към разнообразното семейство Перуникови (*Iridaceae*). В народната таксономия обаче те се обединяват и *ирисът* е наричан още и *замбак*, *син крен* (т.е. ‘синя лилия’). Названието *перуника/пероника* обаче се дава и на друго растение,

както се вижда от обясненията по-долу за *пероника* – название на орхидеи (семейство Orchis). По този начин виждаме, че в народната номенклатура се обединяват три растения, които научната биология смята за принадлежащи към различни семейства и съответно и книжовният език разграничава като растения: лилия, перуника, орхидея.

Пероника 2 (Orchis morio и др., това са видове орхидеи, наричани у нас и *салеи*); *перуника* (с. Брезье – Искрецко); *пиронига* (Ловеч) Orchis pallens и други видове: *перуника* (с. Типчанец, Игнатица, Ребърково – Врачанско); Orchis coriophora: *перуника* (зеленика – Тетевенско); Orchis simia: *салеи*, *пирунга* (Търново) (вж. Козаров, цит. съч.: 50).

За произхода на названието в Българския етимологичен речник (БЕР 2012: 182) привеждат традиционното обяснение – извеждат го от праславянското диалектно **perunikā*, производно от **perunъ* – ‘гръм’. Посочено е обаче и че други автори смятат думата за неславянска и я съпоставят с меглено-румънското *piruniḡa* и арумънското *pisperunǎ* – ‘мак’.

Радика (лат. Taraxacum officinale). Това название за растението, което обичайно наричаме „глухарче“, е посочено от П. Козаров (Козаров, цит. съч.: 69) като характерно за Дупнишко, Софийско, Пловдивско. Думата е приведена от Ст. Младенов с ударение: *радѝка*, с предположението, че може би е сродно на лат. *radix* – ‘корен’, и в съпоставка с *ръдъква* (Младенов 1041: 642). В том VI на Българския етимологичен речник лексемата липсва.

Пръщѝка (Marrubium) – среща се в с. Текира, Пазарджишко (вж. Козаров 1925: 46). В ботаническата литература на български език това растение се нарича *пчелинок*, *блага трева*, *пчелник*. Посоченото название *пръщѝка* не е ясно откъм корен, но съдържа суфикс *-ика*.

Ботаническият вид с латинско име Sorbus според научната ботаника има следните видове: Sorbus torminalis (българско ботаническо име *брекина*), Sorbus aria, с прието в ботаниката българско име *мукина*; Sorbus aucuparia (с прието в ботаниката българско име *офика*). С наставка *-ика* са следните техни народни названия, според данните на П. Козаров:

Скокотлѝка (скоруша, Sorbus aria). На с. 67 П. Козаров сочи думата като характерна за с. Колибито до Троян. Образованието е от изходна форма *скокот*, диалектна форма за ‘гъдел’.

Смърдѝка и *смърдика* (офика, Sorbus aucuparia). П. Козаров (Козаров, пак там) посочва тези названия, които очевидно са образувани с наставка *-ика*, като характерни за с. Бояна – Софийско).

Трепетлика – *трепетлица* (лат. *Populus tremula*). В книжовния език е влязла формата *трепетлика*. В песен от с. Радомирци, Луковитско (Моллов 2005 – 2010) обаче е използвана формата *трепетлица*:

...най-хубавата песница изняхме,
а тя ни хубав дар дари –
ситна вита **трепетлица**, отгоре ѝ жълтица!

Възможно е в този поетичен текст да има значение и възможността за вътрешна рима с думата *жълтица*. Освен *трепетлика* – *трепетлица* обаче в българските говори се пази добре и старото общославянско название на растението: лексемата *осика* (Чепеларе, с. Габровец, Ихтиманско) или фонетичният вариант *ясика* (с. Бобошево, Дупнишко, Трън, Костенец, Горни Лозен, Софийско) (вж. Козаров 1925: 56). Същият автор е отбелязал употребата на названията *трепетлика* и *трипетлица* като характерни за Троян и Велико Търново.

Както беше посочено по-горе, в полския език това означение е представено с двата варианта на наставката: *osika* и *osica*.

Смрадлика (лат. *Cotinus*, *Rhus cotinus*) — название на цял род растения. Не е отбелязан вариант с наставка *-ица*. Свързано със ‘*смрад*, *смрадлив*’ – означения за миризма и за нещо миришещо, вероятно без първоначални пейоративни значения.

Чемерика 1 (*чемер*, *чемерика*, лат. *Veratrum album*) (срв. Козаров 1925: 73, с бележката „почти навсякъде“). Вариант: *чемерица*. В българската ботаническа терминология е прието българското означение *бяла чемерика*.

Чемерика 2 (зимянка горска, *Ferulago silvatica*). Научното му название, прието в българската ботаника, е *зимянка горска*. Названието *чемерика* се среща в Стара Загора (срв. Козаров 1925: 34). Образувано е от *чемер* – ‘отрова’ (остар.), с наставка *-ица*. Ст. Младенов тук привежда старобългарско *чемерица* (с вариант на наставката *-ица*), както и руското *чемерица* – ‘кукуряк’, горнолужишко *četjerica* – ‘кукуряк’, както и словенското име със същото значение – *čemerika*.

За българския език Ст. Младенов е посочил като областни названия също *чемериога*, *чемерлиока* и множествено число *чемерлиовки* (билки чемерливки) (Младенов 1941: 681).

Чешлика (*Dipsacus silvestris*) (Козаров 1925: 31). В българската научна ботаника се означава като *сукнена лугачка*. По ботаническо описание цветовете на растението са събрани в бодливи главички, обвити от няколко ланцетни листчета. Това обяснява свързването на растението с *чесъна*, а названието вероятно е производно от изходна форма – диалектно съществително *чешъл* – ‘гребен’, и наставка *-ика*. Диалектното *чешъл* може да има и други значения, по-близки до значението на съществителното от същия корен *чесън*.

Чирчилика (обичка, фуксия, лат. *Fuchsia*). П. Козаров (Козаров 1925: 35) сочи това название като срещано в Сливен. Цветето е от растенията, внесени от Америка. В България е обичано саксийно растение. Образувано с наставка *-ика* от неясна основа, вероятно заемка.

Чубрика (*Satureja hortensis*). В книжовния език е приета формата *чубрица*. П. Козаров сочи, че *чубрика* се среща „на повечето места в Тракия“ (Козаров 1925: 64), но формата е разпространена и се среща и в много западни говори, включително и в босилеградския говор.

Ясика 1 (*Betula alba*). Коцаров (Козаров, цит. съч.: 20), отбелязва това название като характерно за Дупнишко. В българската ботаника е прието добре известното по цялата територия название *бяла бреза*.

Ясика 2 (лат. *Populus tremula*). В изследването на П. Козаров (Козаров, цит. съч.: 56) това название е посочено като означение на *трепетликата* в с. Бобошево, Дупнишко; в с. Горни Лозен, Софийско, са отбелязани както *ясика*, така и *ясиково дърво*.

Названието има многобройни паралели в други славянски езици, посочени от Ст. Младенов (Младенов 1941: 704): руски – *осина*, *осыка* и *осына*, полски – *osika*, *osina*, горнолужишки – *vosa*, *vosyna*, долнолужишки – *vesa*, чешки – *osika*, словенски – *jasika*, – *jesika*, сръбски и хърватски *jasika*. Коренът е старинен, а наставката *-ика*, както се вижда от примерите, е широко представена в названията от различни славянски езици.

3. Заключение

От направения преглед на материала се вижда, че в българския език съществуват немалко фитоними, образувани с наставка *-ика*. Тя, подобно на наставката за имена от мъжки род *-ик* (*-ник*), не показва промени по закона за третата палатализация.

1. Много от българските образувания с наставка *-ика* имат паралели в други славянски езици.

2. В редица случаи наставката *-ика* в други диалектни области се явява с вариант *-ица*, в който е проведена промяната на съгласната /к/ в /ц/ по закона за третата палатализация. Същото колебание във формата на суфикса се наблюдава и в диалекти на други славянски езици, както и при съпоставка между самите езици, което е факт, отбелязван в славистиката.

3. Наставката *-ика* в българския език някъде се редува с наставка *-ига*, която също се среща в названията на растения. Като примери могат да се дадат посочените и по-горе *перуника/перунига*, *чемерика/чемерица*. Подобно редуване не изглежда характерно за други славянски езици. Възможно е тук да се наблюдава влияние от страна на някакъв несла-

вянски език (например народен латински), за който е било характерно озвучаването на беззвучните интервокални съгласни. Засега обаче това не може да се твърди с положителност, тъй като озвучаването на беззвучните съгласни в интервокална позиция е универсално явление и се смята за една от характерните прояви на езиковото явление лениция.

4. Имаме основание да смятаме, че в българския език наставката *-ика* се е специализирала като показател за фитоними. Същото явление се забелязва и в другите славянски езици.

ЛИТЕРАТУРА

- БЕР 2012:** Георгиев, Вл. (редактор). *Български етимологичен речник*. [Georgiev, Vl. (red.). *Balgarski etimologichen rechnik*.] Том II. И – Крепя. Второ издание. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2012.
- Бернщейн 1974:** Бернштейн, С. Б. *Очерк сравнительной грамматики славянских языков. Чередования. Именные основы*. [Bernshteyn, S. B. *Ocherk sravnitel'noj grammatiki slavjanskih jazykov. Cheredovanija. Imennye osnovy*.] Москва, Высшая школа, 1974.
- Бошкович 1984:** Бошкович, Р. *Основы сравнительной грамматики славянских языков. Фонетика и словообразование*. [Boshkovich, R. *Osnovy sravnitel'noj grammatiki slavjanskih jazykov. Fonetika i slovoobrazovanie*.] Москва: Высшая школа, 1984.
- Илиева 1994:** Илиева, Л. Индоевропейска митологична следа в прилепския израз *имела ме вати*. [Ilieva, L. *Indoevropska mitologichna sleda v prilepskiya izraz imela me vati*.] // *Македонски преглед*, XVII, 1994, кн. 3, 1994, 83 – 90.
- Козаров 1925:** Козаров, П. *Български народни названия на растенията*. [Kozarov, P. *Balgarski narodni nazvaniya na rasteniyata*.] Сборник на Българската академия на науките. Книга XX. София: Печатница П. Глушков, 1925.
- Мейе 2001:** Мейе, А. *Общеславянский язык*. Перевод со второго французского издания. [Meillet, A. *Le slave commun*. Second edit. Paris, Librairie Champion, 1934.] 2-ое издание. Москва: Прогресс, 2001.
- Младенов 1941:** Младенов, Ст. *Етимологически и правописен речник на българския книжовен език*. [Mladenov, St. *Etimologicheski i pravopisen rechnik na balgarskiya knizhoven ezik*.] София: Книгоиздателство Христо Г. Данов – О. О. Д-во, 1941.
- Моллов 2005 – 2010:** Моллов, Т. *Български коледни благословии*. [Mollov, T. *Balgarski koledni blagoslovii*.] Архив КБЛ – ВТУ. Съставителство и редакция: Тодор Моллов, електронно издание, Варна: LiterNet, 2005 – 2010.